

ГАЛИЧИНА ТА ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ У “СПОГАДАХ” ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО: ідейні орієнтації та національні пріоритети

Перспективи наукових студій над історичним аспектом національного розвитку України вимагають теоретичного осмислення явищ на значних часових відрізках, пошуку та аргументації асоціативних рядів у тих процесах, яким притаманна фрагментарність й дискретність, вивчення конкретних явищ побутового, психологічного і релігійно-етичного порядку¹. Неодмінною складовою дослідження процесів етнонаціонального й етноконфесійного розвитку етнічних спільнот, народностей і націй зокрема у Галичині середини ХІХ – початку ХХ ст., є їх персоніфікація, з'ясування конкретних історико-соціальних та етнопсихологічних мотивацій².

Парадокс буття свідчить, що кожна людина проходить тривалу і суперечливу еволюцію як особистість. Теоретична і психологічна зрілість, ідейна творча насиченість діяльності будь-кого впевнюють у наявності стадій зростання, перехрещенні різноманітних впливів, ролі власного життєвого досвіду і навколишніх реалій, шляхів формування світоглядних настанов.

Аналіз суспільного життя та формування особистості підтверджує наявність принаймні трьох можливих варіантів взаємовпливу соціальних і культурних детермінант у процесі її формування: по-перше, особистість у певному суспільстві формується за переважного впливу соціальних чинників; по-друге, особистість у суспільстві формується за переважного впливу культурних чинників; по-третє, цей різновид взаємовідносин соціальних і культурних детермінант у формуванні особистості характеризується їх рівновагою, рівнозначністю, і, за певних умов, які є найоптимальнішою формою взаємодії, співжиття соціальності, культури та особистості³.

В контексті розширення об'єктивних знань про роль і місце окремих українських регіонів в історичному процесі є доцільним вивчення консервативно-ідеологічної спадщини, створеної низкою визначних українських вчених і політиків, розкриття основних принципів державно-політичної розбудови України. Задля досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати низку проблем, розв'язання яких може надати нам більш-менш цілісну картину європейського виміру ідей вітчизняних суспільно-політичних теоретиків.

До таких проблем* належать: 1) перебіг діяльності тієї чи іншої особистості в якості політичного лідера та процес поширення його ідей у середовищі українського суспільства – це дозволить визначити його *мотивації* у формулюванні ідейних позицій, *політичну зумовленість* його загальноособистісних постулатів; 2) характер формування суспільних поглядів та роль у цьому зовнішніх впливів; 3) що спільне і що відмінне, загальне та особливе у доктринах лідера.

Особистість останнього українського гетьмана Павла Скоропадського (1873-1945), його ідейні орієнтації, національні пріоритети роблять набагато зрозумілишими проблеми українського політикуму перших десятиліть ХХ ст.⁴

Приналежність до української самостійницької політичної спільноти, балансування між федералізмом і незалежністю, засвідчили у його житті та діяльності сильний та тривалий культурний тиск Росії на Україну, поєднаний із соціально-політичним та військовим, що значною мірою вплинуло на соціокультурний тип і соціально-психологічний портрет П.Скоропадського як політичного лідера. Це призводило до зросійщення значної кількості населення центральних, східних і північних регіонів України. Такі зміни в наддніпрянських українців проявилися у системі соціальних відносин, стилі, поведінці, відношенні до влади, державного управління, закону, а також і в побуті, в мовній, художній та релігійній культурі.

Єдиним регіоном у Центральній і Східній Європі, де не було на той час революційних потрясінь, соціальних деструкцій і хаосу, виявилась Галичина. Значною мірою це було наслідком консолідуючого впливу і поміркованості галицького політичного проводу, довіри до нього населення, вихованого у консервативних традиціях пошани та в повазі до авторитету і дисципліни⁵.

Організаційно-політичне оформлення українського консерватизму, яке розпочалось з ліквідацією самодержавства у Росії, супроводжувалось зародженням гетьманського руху в Україні і відновленням Гетьманату на чолі з П.Скоропадським. Спогади останнього дають можливість відчувати внутрішній світ цієї видатної постаті, побачити і зрозуміти світогляд, його оцінку подій, які переживала Україна у важкі роки революції і в епіцентрі яких певний час він перебував: “Записуючи свої враження, я не особливо рахувався з тим, як будуть судити мене мої сучасники, і роблю це не для того, щоби вступати з ними у полеміку”⁶. Особливість “Спогадів” П. Скоропадського полягає у тому, що вони висвітлюють епоху і діяльність автора з відмінної порівняно з іншими зразками української мемуарної літератури політичної перспективи – з позицій поміркованого консерватизму, культурного і політичного елітаризму та аристократизму.

Гетьман стверджував, що “у першій половині березня 1918 року про владу я не думав. (...) В національному питанні вважав, що необхідно врятувати цей багатий край [Україну – І. М.], висунувши сильно український націоналізм, але не на шкоду російським культурним починанням і не маючи ненависті до Росії, а даючи вільно розвиватися здоровим починанням українства. **Тяжіння до Галичини і сприйняття галицького світогляду я не хотів, вважаючи це для нас невідповідним явищем, яке б привело нас до духовного і фізичного зuboжіння** (тут і далі виділено нами – І. М.)”⁷.

Теза, яку висуває автор “Спогадів”, показує, що формування кожної нації зумовлене безпосередніми контактами людей, що до неї входять, а це, як правило, можливо лише у тому випадку, якщо люди живуть на одній території. Спільність території також сприяє самовідтворенню нації, природні умови впливають на життя людей, відображаючись у деяких спільних особливостях їх культури, політичної діяльності, побуті і господарській діяльності⁸. Йдеться тут про різницю поміж двома відомими моделями нації⁹ (згідно теорії Е.Сміта) – громадсько-територіальною та етнічно-генеалогічною – і двома шляхами формування нації – бюрократичною інкорпорацією й народно-культурною мобілізацією⁹.

Думки П. Скоропадського вказують на те, що нації, створені з *латеральної* спільноти (зокрема – Російська імперія) аристократичними елітами за допомогою сильної держави для інкорпорації нижчих класів і навколишніх регіонів, неминуче виявляють палкий територіальний патріотизм – як щодо меншин у межах політично демаркованої території (тут, наприклад, Підросійська Україна), так і закордонних ворогів (до

певної міри, Підавстрійська Україна, Галичина). Натомість нації, створені відтрусченими інтелігентами й частиною “середнього” класу “знизу” з *вертикальної* спільноти (зокрема – Австрійська імперія), використовують культурні ресурси (як-от, етноісторія, мова, етнічна релігія тощо) для мобілізації інших суспільних верств у активну політизовану “націю”.

Останній гетьман пише: “Українці спочатку підтримували мене, *думаючи, що я піду з ними повністю і прийму усю їх галицьку орієнтацію*. Але я з ними не погодився, і вони, зокрема останнім часом, різко пішли проти мене. Особливо я розумів, що *Україна на існування має повну підставу, але тільки як складова частина майбутньої російської федерації*, що необхідно підтримувати усе здорове в українстві, відкидаючи його темні та несимпатичні сторони (...)”¹⁰. По-суті, автор трактує класичний етнічний націоналізм.

Підсумувавши численні та різноманітні процеси, що відбувалися у сфері соціальної трансформації України у складі Російської імперії, П.Скоропадський, якщо ми застосуємо класифікацію М.Гроха¹¹, вірогідно, передчував ситуацію, коли окремі групи у межах недомінантної етнічної спільноти (уявімо, наприклад, галицьких українців) взялись обговорювати свою етнічну приналежність і сприймати свою етнічну групу як таку, що має шанси у майбутньому перетворитись у повноцінну націю. Незважаючи на те, що Австро-Угорщина була соціально та національно дуже строкатою та конфліктогенною країною (наявність загостреної волі до влади, політичного насильства, нерозв’язаності національних конфліктів)¹², українські політичні сили в Галичині, використовуючи австрійський конституціоналізм, зуміли створити інфраструктуру усамостійненого національного життя (школи, громадські і політичні організації, видавництва, пресу тощо).

Національна свідомість П.Скоропадського, як правило, відбивала певною мірою динаміку соціально-етнічних процесів, яка постійно змінювалася залежно від конкретних історичних етапів національного розвитку Підросійської України. Саме тому поняття національної свідомості для нього (за такою парадигмою) є носієм швидше соціально-культурним, аніж етнічним. Розгляд ідей П.Скоропадського показує, що проблема осмислення феномену Галичини та галицьких українців є настільки ж складною, багатозначною і суперечливою, настільки багатоманітною є суспільно-політична реальність співвідношення етнонаціонального й етноконфесійного розвитку українських регіонів. Самобутня основа світосприйняттям автором проблеми окресленої території як осереддя культурного розмаїття і вартостей, що притаманні територіям пограниччя різних цивілізаційних впливів, стверджує існування аристократично-шляхетських елементів галицького суспільства як традиційного носія консервативних тенденцій¹³.

Звичайно, не слід забувати, що український суспільний рух XIX – поч. XX ст. був одним із найінертніших та найменш ефективних національних рухів у всій Середньо-Східній Європі¹⁴. Визначальною ознакою українського політикуму поч. XX ст. була його ідейна орієнтація на соціалізм, світоглядний раціоналізм і матеріалізм. Масова свідомість населення почала орієнтуватися на українські середовища та ідеї, вбачаючи у них запоруку майбутнього піднесення, зміцнення позицій парламентського представництва українців як у Російській, так і Австро-Угорській імперіях.

На початку XX ст. політизація національного руху в українських землях Росії відбувалася в умовах деспотичного царського режиму, що сповільнило формування українських політичних партій, зумовило їх соціалістичну спрямованість та нелегальні форми роботи. Натомість конституційний устрій Австрії дозволяв українцям

мати представників у парламентських органах та урядових установах. Формуванню національної свідомості сприяла широка мережа громадсько-політичних об'єднань, ліберальна освітня політика Габсбурзької монархії, а також діяльність греко-католицької Церкви в Галичині. Більшість українських політичних партій поч. ХХ ст. у Галичині виступали за суверенітет України у контексті легальної діяльності їй обов'язкової законності влади¹⁵. “Звичайно, *спілкування з Галичиною мало величезне значення для посилення української ідеї серед деяких кіл*. Але це спілкування відбулося природно: тут ні підкуп, ні агітація не мали суттєвого значення. Просто люди зверталися до Львова, т(ак) я(к) відношення до усього українського у цьому місті було вільним. Природно, що з часом за це українство ухопився й австрійський уряд та німецький, але я особисто переконаний, що українство жило серед народу, а ці уряди лишень сприяли його розвитку, тому *думка великоросів, що українства немає, що воно штучно створене нашими ворогами – неправдива*”¹⁶.

Зрозуміло й те, що для багатьох вищих австрійських чиновників було характерним трактування українського руху в Галичині як панславистичного та радикально-соціалістичного¹⁷. Підкреслюючи лояльність до влади (“австролюлізм”) як особливу поразенську особливість українського руху, що виходила з ментальних засад нації, П.Скоропадський окреслює прихильне ставлення частини еліти і населення Галичини до австрійської (так званої “малоукраїнської”) розв'язки української державної проблеми, яке було причиною внутрішньо українських конфліктів¹⁸, які безсумнівно впливали на критичне, хоч і шанобливе ставлення гетьмана до галицьких українців, до їхніх поглядів на українську державність та концепції нації і греко-католицької церкви.

Цікаві зауваження П.Скоропадського стосовно поширення і функціонування української мови: “*Великороси цілковито не визнають української мови, вони говорять: “Ось мову, якою розмовляють в селах селяни, ми розуміємо, а літературної української мови немає. Це – галицький діалект, який нам не потрібен, він безобразний, це набір німецьких, французьких, і польських слів, прирівняних до української мови”*. Безперечно, що в деяких міністерствах було багато цих галичан, котрі допікали публіку своїм діалектом, але вірно й те, що *літературна українська мова існує, хоча й в деяких спеціальних питаннях вона не розвинута (...)*”¹⁹. Окреслені причини дають підстави стверджувати, що виконуючи свою етнодиференціюючу роль і розділяючи людей за їх національною приналежністю, мова є найважливішою складовою культури народу²⁰.

Саме мовні відмінності, на думку П.Скоропадського, виступали найважливішими факторами відособлення галицьких і наддніпрянських українців. Відбиваючи особливості політичного, економічного та духовного життя, географічного середовища проживання, особливості етнопсихології, мова, у розумінні автора спогадів, показово втілювала національну своєрідність українців по обидва боки Збруча. Віддаючи належне націоналізмові як доктрині про культуру й символічну мову та свідомість, П.Скоропадський зазначає: “*Адже галичани живуть об'їдками з німецького і польського столу. Вже одна їхня мова це дійсно підтверджує, де на п'ять слів 4 польського та німецького походження. Я галичани дуже поважаю і ціную за те, що вони глибоко віддані своїй батьківщині, а також за те, що вони дійсно демократи, які розуміють, що бути демократом – не означає діяти по-більшовицьки, як це, до нашого сорому, відбувається у нас. У них все ж таки є свій освічений клас, що дає упевненість, що галичани зуміють зберегти свою народність*”²¹.

В даному контексті, як бачимо з цитованого уривку, багата етноісторія Галичини слугувала для гетьмана за реальне джерело і приклад культурної сили та фокус культурної політизації. На західноукраїнських землях і насамперед у Галичині консервативні елементи наклали відбиток на все суспільне буття, утвердили послідовний державницький фермент у політичному житті²². У свою чергу, займаючи одне з провідних місць у суспільно-політичному розвитку галицьких українців – народовська течія – значною мірою визначила структуру української частини політичного спектра східногалицького регіону на зламі кінця XIX – початку XX ст.²³ Певний час народовці під впливом народницької інтелігенції Наддніпрянщини дотримувалися досить радикальних поглядів, однак пізніше нова провідна верства еволюціонувала у бік поміркованої ліберально-демократичної ідеології. Одним з важливих наслідків партійно-політичної боротьби стало структурування й диференціація українських громадсько-політичних кіл, формування кількох їх спектрів, що різнилися за поглядами на майбутнє української справи.

Організаційне й ідеологічне оформлення українського політикуму дозволило вивести на якісно новий рівень домагання самостійницьких сил щодо незалежнення Галичини у недалекому майбутньому²⁴. Зрозуміло, що геополітичні вектори у XIX – на початку XX ст. досить часто сходилися саме на українських землях Галичини, і це викликало включення економічних, військово-політичних, людських ресурсів в орбіту значних історичних подій²⁵. Зокрема, як прибічник “*великоукраїнської*” концепції, що передбачала приєднання до Української держави Криму і Кубані, П.Скоропадський був твердим противником австрійської, “*малоукраїнської*” розв’язки української державної проблеми, що передбачала анексію деяких українських територій, які до Першої світової війни належали Російській імперії, Австро-Угорщиною з наступним створенням або конфедеративної, або й навіть формально самостійної Української держави – насправді сателіта Габсбурзької монархії. “*(...) Галичани інтелігентніші, але, на жаль, їх культура через історичні обставини досить відрізняється від нашої. Потім, серед них багато крайніх фанатиків, зокрема у розумінні сповідання ненависті до Росії. Ось такого роду галичани й були найкращими агітаторами, яких надсилали нам австрійці. Для них неважливо, що Україна без Великої Росії задихнеться, що її промисловість ніколи не розвинеться, що вона буде цілковито в руках чужинців, що роль їх України – бути заселеною якимсь прозябаючим селянством. Тут, до речі, сказати, ця ненависть розпалюється уніатськими священиками*”²⁶.

З вищезазначеного видно, що у національній свідомості чітко вирізняються три основні основних рівні функціонування – буденний, теоретичний, державно-політичний. У буденній свідомості відображені усталені пріоритети та настанови, що стають ґрунтом формування національного характеру, менталітету і національної мрії, національної психології, історичної пам’яті. Стосовно державно-політичного рівня функціонування, то тут треба підкреслити наступне: відсутність власної держави, а отже, і державної національної ідеї, призводила до того, що творцями ідей національного відродження ставали безпосередньо представники української творчої інтелігенції.

Незважаючи на те, що греко-католицька церква внаслідок багатовікового іноземного панування в Галичині була єдиною суспільною інституцією, яка затримала свій національний характер і вберегла українське населення краю від асиміляції, а під час визвольних змагань 1914-1923 рр. взяла на себе місію ідеолога і провідника українського національного руху²⁷, чимало греко-католицьких священиків опинилися поза його організаційною структурою, або навіть примкнули до табору супротивників. За цими

людьми серед сучасників і в пізніших історичних працях закріпилася назва “австро-філів”, а разом з тим – і трактування їх як зрадників “національної справи”²⁸. Однак правильніше було б розглядати австрофільство як закономірний наслідок історичного розвитку української нації, зумовлений конкретними обставинами: втратою власної державності, тривалою роз’єднаністю і підневільним статусом українських земель, ренегатством освіченої еліти і неповною соціальною структурою, низьким рівнем національної самосвідомості й політичної активності українського суспільства.

Визначаючи певні рецидиви галицьких українців, П.Скоропадський наголошує: **“З точки зору соціальної, галичани поміркованіші, вони навіть не соціалісти, а просто дуже демократично налаштовані люди. У цьому відношенні вони були б нам дуже корисні та пригасили б запал нашої інтелігенції, вихованої у російських школах з їхніми негативними рисами.** Однак через ненависть до Великої Росії мені випадало багато з ними боротися. Ця ненависть у них настільки сильна, що ідеям більшовизму, чого доброго, на Україні вони не будуть перечити”²⁹.

Головним чином таке бачення було наслідком того, що певна частина галицького політичного проводу стояла на платформі соціал-демократії. Остання відіграла помітну роль у розвитку української політичної думки, у формуванні ідеології українського національного руху – роль, як показують дослідження О.Жерноклеєва³⁰, несумірну з її реальним, порівняно слабким політичним впливом у галицько-українському суспільстві і непропорційну ніяким іншим суто кількісним характеристикам її діяльності. Український соціал-демократичний рух як політичний чинник претендував на роль виразника інтересів і прагнень найбільш упосліджених соціальних верств пригнобленої нації, тому відразу мав і яскраво виражену національно-визвольну тенденцію, виявляючи в окремі історичні моменти своє розуміння пріоритетності національного над соціально-класовим³¹.

Окрім цього, будучи добре обізнаним з проблемами соціально-економічного розвитку Підросійської України П.Скоропадський підкреслював, що “майже уся промисловість та поміщицька земля на Україні належить великоросам, малоросам і полякам, які заперечують усе українське”³². Це важливий аспект моделі виміру етнічної ідентичності: моноетнічна ідентичність з чужою етнічною групою можлива у випадках, коли у поліетнічному суспільстві чужа група розцінюється як така, що має більш високий економічний та інший статус, ніж своя. Кінцевим результатом такої ідентифікації з чужою групою є, як правило, її повна асиміляція³³.

Стосовно політичної суб’єктності українського населення Галичини автор застерігає, що **“через ненависть до цих національностей, дуже можливо, що галичани, а наші українці і поготів, скажуть, що більшовизм їм на користь, так як він безпосередньо сприяє витісненню цих класів з України”**³⁴. Підставами такого твердження були ідеологічні засади українських політичних партій, які з’явилися ще під час революцій 1905-1907 рр., – Українська соціал-демократична партія (УСДП), партія українських соціалістів-революціонерів. В основі їхньої діяльності був вплив загальноросійських політичних партій, а у в ідеології – синтез соціалізму та національної демократії³⁵. До того ж, російське і єврейське робітництво на українських землях було під впливом загальноросійських партій соціалістичного спрямування, які в прямій чи непрямій формі вороже ставились до українського національного руху.

Більше того, на відміну від політичної нетерпимості соціалістичних лідерів Центральної ради, а згодом УНР доби Директорії суспільно-політична позиція П.Скоропадського спрямовувалася на те, щоб боротьба між консерватизмом і соціальним радикалізмом

могла набрати законно-правових в національно-творчих форм. Аналогічно визначальними для концепції галицьких націонал-демократів були ідеї нації, державності, демократії, позакласовості, національного солідаризму³⁶.

Простежуючи складні процеси культурного розмаїття України, осмислюючи долі так званих “обраних культур”³⁷, автор спогадів вказує на проблему культурної матриці як необхідний елемент підґрунтя української нації. Намагаючись знайти етнічні основи “галицько-української” й “великоукраїнської” культури, засади їх притягання/відштовхування П.Скоропадський зазначає: **“Українці все говорять про те, що я користувався російськими силами для творення України.** А саме тому, що одними українськими силами неможливо було створити чогось серйозного. Дійсно культурний клас українців дуже нечисельний. Це й є бідою українського народу”³⁸. Такі переконання автора були визначальними, адже підтримуючи свою культурну самобутність, наддніпрянські українці не могли розвинути сильного почуття національної ідентичності, саме такого, щоб не співпрацювати з офіційною владою і асимілюватися з чужорідною культурою, показували часто емоційний підхід до національної справи³⁹.

Гальмування національних інтелектуальних функцій (політичні обставини, загалом селянсько-побутовий стиль життя) впродовж ХІХ – початку ХХ ст. послабляло й спроможність творення єдиної культури: “Є багато людей, які гаряче люблять Україну і бажають їй культурного розвитку, але самі ці люди російської культури, і вони, піклуючись про українську культуру, аж ніяк не зраджують російській. **Це вузьке українство виключно продукт, привезений нам з Галичини, культуру якої цілковито пересаджувати нам немає ніякого сенсу; ніяких даних на успіх немає і є просто злочином, так як там, у дійсності культури немає”⁴⁰. Цитований уривок розкриває відношення П.Скоропадського до поняття політичної культури, яке ще значною мірою нерозкриті і суперечливі у численних дефініціях (зокрема стосовно Галичини). Для останнього гетьмана дослідження політичної культури українців (хоча й б на персональному рівні) свідчило, що відіграючи провідну роль у державотворенні, вона поєднувала у собі такі вужчі категорії, як етнопсихологія, ментальність, народний дух⁴¹.**

Стосовно ж досліджуваної території, то автор зауважує існування дуже суттєвих відмінностей (у порівнянні з Наддніпрянщиною): тривале перебування Галичини у складі Польщі та Австро-Угорщини спричинило формування цілковито відмінної моделі етнічного історизму (поміркованість, національний/етнічний патріотизм, цілеспрямованість). Риси політичної культури галичан визначали для П.Скоропадського певну ефективність чи неефективність тієї чи іншої форми політичного устрою. Австро-Угорська імперія, у складі якої перебувала у той час Галичина, була дуже неоднорідним державним утворенням, конгломератом різноманітних народів, культур та адміністративних апаратів. Особливим був також й історичний аспект політичної культури галицьких українців, який визначав взаємовідносини традиційних і привнесених соціальних інститутів, проявів національного життя, духовних цінностей, формування етнонаціональних спільнот, офіційного та інституційного націоналізмів, національних політико-правових інституцій⁴².

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що “Спогади” гетьмана Павла Скоропадського мають деяку позачасову вартість політичних ідей, в основі яких лежить певна історична свідомість, сформульоване розуміння минулого і сучасного Галичини і галицьких українців, їх політична суб’єктність.

¹ Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). – К., 2003. – С. 36.

² Див.: [Рец.] Кугутяк М.В., Монолатій І.С. Олександр Реєнт. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – 340 с. // Український історичний журнал. – 2003. – № 4. – С. 160-166.

³ Ларцев В. С. Взаємодія соціальних та культурних детермінант у формуванні особистості // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія. – Вип. 6. – К., 2002. – С. 69-70; Кухта Б. Феномен політичного лідера. Історичні силуети на тлі епохи. – Львів, 2000. – С. 14-15.

* Послугуємося схемою академічної мотивації дослідження портрета політичного лідера, запропонованої у кн.: Галушко К.Ю. Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських “правих”. – К., 2002. – С. 18-21. Див. також: Монолатій І. Видавець Яків Оренштайн і проблема міжнаціональних відносин у Галичині. – Коломия, 2003. – С. 6-8.

⁴ Терещенко Ю. Утворення Союзу Гетьманців-Державників // Гетьманський альманах. – Ч. I. – К., 2002. – С. 5; Його ж. Гетьманат Павла Скоропадського // Гетьманський альманах. – Ч. II. – К., 2003. – С. 8.

⁵ Терещенко Ю. І. Причинки до історії галицького консерватизму // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія. – Вип. 4. – К., 2000. – С. 11; Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918-1929). – Т. I. – К.; Івано-Франківськ, 2002. – С. 16.

⁶ Скоропадський Павло. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. / Гол. редактор Ярослав Пен-ленський. – Київ-Філадельфія, 1995. – С. 47. Переклад тут і далі – авторизований.

⁷ Там само. – С. 132.

⁸ Контактные зоны в истории Восточной Европы: Перекрестки политических и культурных взаимовлияний / Ред. А.М.Некрасов и др. – М., 1995; Кульчицький О. Психологічна проблема національно-патріотичного виховання // Олександр Кульчицький. Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза. – Мюнхен-Париж, 1985. – С. 26-28.

** Класичний приклад новітньої історіографії – поняття розвитку національної ідентичності як динамічного процесу та змагання елітних груп як каталізатор для мобілізації народу. Див.: Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. / Пер. з англ. – К., 1997. – С. 14, 15.

⁹ Сміт Е. Д. Національна ідентичність. / Пер. з англ. – К., 1994. – С. 130, 131; Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. / Пер. з англ. – К., 2001. – С. 25, 29-36, 37, 40.

¹⁰ Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 52, 53.

¹¹ Хрох М. От национальных движений к полностью сформировавшейся нации: процесс строительства наций в Европе // Нации и национализм. – М., 2002. – С. 121.

¹² Галушко К. Ю. Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських “правих”. – К., 2002. – С. 121.

¹³ Докл. див.: Wendland A.-V. Die Russophilen in Galizien. Ukrainische Konservative zwischen Osterreich und RuЯland. 1848-1915. – Wien, 2001; Bachmann K. Ein Herd der Feindschaft gegen RuЯland. – Wien-Munchen, 2001. Схожих наукових висновків дійшов проф. Юрій Терещенко (Київ) (2000) у вказ. ст.

¹⁴ Баган О. Поміж містикією і політикою (Дмитро Донцов на тлі української політичної історії 1-ої половини XX ст.) // Дмитро Донцов. Твори. – Том 1: Геополітичні та ідеологічні праці. – Львів, 2001. – С. 23, 24.

¹⁵. Адамович С. В. Наддніпрянська політична еміграція в суспільно-політичному житті західноукраїнських земель (1914-1918 рр.). Автореф. дис... канд. істор.наук. / 07.00.01. – Чернівці: ЧНУ, 2003. – С. 7.

¹⁶. Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 49. Вартим уваги є порівняння думок П. Скоропадського у 1941-1942 рр. щодо Української Держави та участі у її будівництві іноземних держав: докл. див.: Лист Павла Скоропадського до Гітлера. 16 липня 1941 р. // Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. / Зібрав і впорядкував Володимир Косик. – Львів, 1997. – Том. 1. – С. 188-189, док. № 23; Отримана німцями інформація про діяльність і тексти присяги обох ОУН. 10 квітня 1942 р. // Там само. – Львів. 1998. – Том 2. – С. 171, док. № 30 та ін.

¹⁷. Терещенко Ю. І. Вказ. ст. – С. 29; Аркуша О. Краківський консерватизм та українське питання в Галичині на зламі XIX-XX ст. // Молода нація. Український молодіжний науковий альманах. – К., 1997. – Ч. 6. – С. 146, 155.

¹⁸. Єгрешій О. І. Єпископ Григорій Хомишин і питання українсько-польського порозуміння (1904-1939). – Івано-Франківськ, 2001. – С. 6-8.

¹⁹. Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 50.

²⁰. Андерсон Б. Вказ. пр. – С. 103, 104.

²¹. Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 233.

²². Терещенко Ю. І. Вказ. ст. – С. 11.

²³. Див.: Янишин Б. М. Народовський рух у Галичині як суспільно-політична течія (70-80-ті роки XIX ст.). Автореф. дис. ... канд. істор. наук. / 07.00.01. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – 24 с.

²⁴. Терещенко Ю.І., Осташко Т.С. Український патріот з династії Габсбургів. – К., 1999. – С. 7-8; Перепада В. Українсько-німецькі відносини в 1914-1920 рр. – Запоріжжя, 1999. – С. 23-24.

²⁵. Попик С. Українці чи Рутени? Проблема визначення української етнічної самобутності в Австрії // Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини XIX – початку XX століття. – К.; Чернівці, 1999. – С. 29, 38.

²⁶. Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 53.

²⁷. Марчук В. Українська Греко-Католицька Церква: Історичний нарис. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 70, 91.

²⁸. Скажімо, здійснена в 1916 р. єпископом Григорієм Хомишином календарна реформа в конкретних історичних обставинах мала, на думку О.Павлишина, суто ситуативний характер. Ця акція набула виразного політичного забарвлення, оскільки передбачала демонстрацію лояльності віруючих українців до австрійської влади та їхнього зовнішньополітичного вибору у міжімперському конфлікті. (Павлишин О. З історії впровадження Григоріанського календаря в церковне життя українців: календарна реформа єпископа Григорія Хомишина // Україна модерна. – Ч. 7. – К.; Львів, 2002. – С. 57).

²⁹. Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 53.

³⁰. Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899-1918). – Вид. 2-е, доп. – К., 2000. – С. 141.

³¹. Там само. – С. 138.

³². Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 53.

³³. Стефаненко Т.Г. Етнопсихологія: Учебник для вузів / 3-е изд, испр. и доп. – М., 2003. – С. 266-267.

³⁴. Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 53.

³⁵. Дністрянський М.С. Україна в політико-географічному вимірі: Монографія. – Львів, 2000. – С. 271-272; Павко А.І. Політичні партії й організації у Східній Галичині та Наддніпрян-

щині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: повчальний досвід історії // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – К., 2003. – Вип. V.

³⁶ Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918-1929). – Т. I. – С. 20.

³⁷ Сміт Е.Д. Національна ідентичність. – С. 92; Канетті Е. Маса і влада. / Пер. з нім. – К., 2001. – С. 139, 140.

³⁸ Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 233.

³⁹ Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні у ХХ ст. – С. 14, 17.

⁴⁰ Скоропадський П. Вказ. пр. – С. 233.

⁴¹ Див.: Бебик В. Наша політична культура // Політологічні читання. – 1992. – № 1. – С. 7.

⁴² Монолатій І. Джерела до історії етнонаціональних спільнот у Галичині (ХVІІІ – поч. ХХ ст.) // Nad Wisłą i Dnieprem: Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej – przeszłość i terażniejszość. Seria: Stosunki Międzynarodowe, № 1. – Toruń-Kijów, 2002. – S. 247, 248.

Іван Монолатій.

Галичина та галицькі українці у “Спогадах” Павла Скоропадського: ідейні орієнтації та національні пріоритети.

Стаття присвячена аналізу політичної спадщини та світогляду П.Скоропадського. Проаналізовано його погляди на національні пріоритети та ідейні орієнтації галичан. Зроблено висновок про значення “Спогадів” гетьмана Павла Скоропадського у вивченні даної проблеми.

Ivan Monolatiy.

Galicia and Galician Ukrainians in “The Memories” by Pavlo Skoropadskiy, the ideological orientations and national priorities.

The article deals with the analysis of the political heritage and world outlook of P.Skoropadskiy. His views and national priorities and ideological orientations of the Galicians have been analyzed. The conclusion about the importance of “The Memories” by hetman Pavlo Skoropadskiy in the study of this problem has been done.